

DOI: <https://doi.org/10.54937/ssf.2026.25.1.11-21>

Žáci druhého stupně základní školy versus moderní komunikační technologie

Second Grade Elementary School Pupils Versus Modern Communication Technologies

Petr Kachlík

Abstract

The main objective of the research was to determine the attitudes of a sample of second-grade elementary school pupils towards modern information and communication technologies, the frequency and method of their use. A quantitative study design was chosen, implemented using an anonymous questionnaire form. The research sample consisted of 500 second-grade pupils from 8 elementary schools in the South Moravian region, recruitment was carried out using the rolling snowball method. Students most often spend their free time individually, less organized, a third uses communication with virtual friends, a third uses personal meetings. A third of students watch television 16 or more hours a week, a third is engaged in computer activities 5 or more hours a day. They most often communicate on social networks, half of them even with unknown users. Every twentieth pupil has already encountered cyberbullying, Regular parental control is carried out in less than a fifth of the group. Approximately every tenth pupil plays on a slot machine at least several times a month. Pupils deal with problematic content on the web mainly with their peers, half of them ignore it completely. More consistent media education in the family and at school is desirable.

Keywords: Questionnaire. Digital Technology. Non-substance Addiction. Research. Elementary School. Health.

Úvod

Současná společnost spoléhá ve velké míře na moderní informační a komunikační technologie (ICT). Bez jejich služeb by se jen obtížně obešel průmysl, vědecké a vzdělávací instituce, ale rovněž domácnosti. Počítač, mobilní telefon, připojení k internetu a další výdobytky pokroku zcela samozřejmě každodenně využívá většina obyvatel. Ačkoli má veřejnost přístup k těmto moderním technologiím přibližně během posledních 30 let, zejména děti a dospívající je považují za zcela přirozenou součást svého života v rámci výuky, vzdělávání, trávení volného času a později i zaměstnání (Dočekal, Müller et al., 2019).

Výhody moderních technologií jsou nesporné. Nabízejí rychlé vyhledání a zpracování informací, synchronní či asynchronní formy komunikace, zaznamenávají a přehrávají multimediální proudy dat, podílejí se na kontrolních a řídicích procesech v sektoru výroby a služeb, pronikají do oblasti výchovy a vzdělávání na všech stupních, jsou kdykoli připraveny a po ruce. Při zodpovědném a umírněném používání je vnímáme jako pomocníky a stále více je začleňujeme do svého každodenního stereotypu (Chromý a Pánek, 2014).

Tento proces má však i druhou stránku, tedy svá rizika. Kromě jiných se jedná o negativní ovlivnění života jedince i rodiny, pocit, že se bez moderních technologií absolutně nedá obejít, až fanatické spoléhání na jejich činnost, trávení stále většího množství času s jejich produkty projevující se jako nadužívání, jejich zneužívání k šikanování, sledování či pronásledování druhých osob. V extrémním případě je člověk ohrožen novými formami rizikového chování, které se označuje různými termíny, např. behaviorální závislosti, virtuální drogy, nedrogové závislosti apod. Jejich řešení není snadné, už proto, že od nich nelze zcela abstrahovat, jsou téměř všudypřítomné a mnoho běžných činností by bez nich nemohlo vůbec fungovat (Eckertová a Dočekal, 2013; Giles, 2010).

Nadměrné užívání novodobých technologií a civilizačních komunikačních vymožeností může vést ke stavu, který označujeme jako nelátkovou závislost (Fischer a Škoda, 2014). Jde o škodlivé provozování určitých činností, které mají negativní vliv na zdravotní stav člověka. Novodobé závislosti se vyznačují závislostí psychickou, kterou doprovází zejména bažení (craving), tedy velmi silná touha provozovat určitý typ chování (Krejčí, 2019; Vacek, 2017).

Nelátkové závislosti mají se závislostí na substancích mnoho společného. Sice nepůsobí tak ničivě na lidský organismus, ale jejich devastující dopady na kvalitu života a zdraví jsou výrazné (Dubský, Urban et al., 2011; Nešpor, 2018; Vacek, 2017). Podle Benkoviče (2007a, 2007b) mezi charakteristické projevy nelátkových závislostí patří: (1) intenzivní touha po aktivitách, které jedinci přinášejí potěšení; (2) provozování daných činností nárokuje čím dál více času, jedinec přestává být schopný své jednání kontrolovat; (3) osoba začíná tyto aktivity upřednostňovat nad povinnostmi a zájmy; a (4) přesto, že chování jedince má negativní důsledky (finanční tíseň, narušené vztahy s blízkými, zdravotní a psychické obtíže), dotyčný nadále v rizikových činnostech pokračuje. Griffiths (2005) výčet ještě doplňuje o: (5) usilovné přemýšlení závislého o činnosti, která mu přináší uspokojení, pokud ji zrovna nevykonává; (6) o nepříjemné prožitky po jejím skončení či přerušení; a (7) o tendenci k opakovaným návratům k dřívějším vzorcům chování a k rychlému obnovení jeho extrémních poloh i po mnoha letech abstinence nebo kontroly (relaps).

Závislost na internetu lze charakterizovat jako nadměrné používání internetu, které s sebou přináší do života jedince psychologické, sociální,

pracovní nebo školní komplikace (Beard a Wolf, 2001). Blinka (in Ševčíková et al., 2014) upřesňuje, že netomanie souvisí s činností dominantní v životě dítěte a doprovázenou změnami nálad. Mladý uživatel jí obětuje stále více času, aktivit či vztahů. Mühlpachr (2008) dodává, že mezi typické projevy patří touha jedince po vykonávání činnosti, která mu způsobuje příjemné prožitky, a ztráta sebeovládání. Závislý není schopen se plnohodnotně zapojit do běžného a reálného života (Willard, 2007). Netomanie se nejčastěji vyskytuje v generaci mladistvých a mladých dospělých (Sekot, 2010). Dříve se za kritérium závislosti na internetu považoval počet hodin strávených online, nyní se pozornost upíná spíše na aktivity, které jedinec na síti provozuje a na míru jejich škodlivosti (Giles, 2010).

Závislost na sociálních sítích se řadí do kategorie tzv. virtuálních drog, její průběh je téměř totožný se závislostí na internetu (Kopecký, 2011). Podle některých autorů (např. Boyd, 2014) je generace mladistvých na nových technologiích nekontrolovatelně závislá a není schopna své životy ovládat, jelikož se od společenských sítí nedokáže odtrhnout. Blinka (2015) naopak vyjadřuje názor, že závislost na sociálních sítích není prokázána a existuje pouze jejich nadměrné užívání. Přiznává však, že i nadměrné užívání sociálních sítí může naplňovat podobu závislosti, jelikož se objevují typické znaky jako abstinenční příznaky, konflikty s okolím a následné relapsy.

Posedlost sociálními sítěmi může mít neblahý vliv na život, školní či pracovní výsledky, též na zdravý emocionální vývoj. Jde o jistou formu nemoci, kterou společnost musí řešit (Boyd, 2014). V popředí stojí zejména neustálá potřeba „být v obraze“, mít přehled o tom, kde se naši přátelé nacházejí, co tam dělají a jaké příspěvky přidávají. Uživatelé obsah nejen konzumují, ale také vytvářejí a netrpělivě čekají na jeho odezvu. Příliš nesejde na tom, zda jsou příspěvky reálné či smyšlené, nadměrný důraz je kladen na počty komentářů, pozitivních hodnocení („lajků“) a sdílení (Eckertová a Dočekal, 2013).

V současnosti trávení volného času představuje velký společenský problém. Ukazuje se, že konzumní způsob života dětí a mládež posunuje ke sledování televize, videa, surfování po internetu, hraní her a pobytu v prostředí part a sociálních sítí. Původně „klasické“ aktivity, jakými jsou např. četba, organizovaná pohybová činnost či návštěva kulturních akcí, ustupují do pozadí, v popředí stojí zejména individuální sportovní vyžití, začlenění do neformálních vrstevnických skupin a pobyt v kyberprostoru. Děti sice znají účel volného času, ale nemají žádný či jen omezený přehled o lokálních možnostech jeho trávení, ev. nemají zájem tyto příležitosti aktivně vyhledávat. Nejde jen o pouhou neinformovanost dětí a mládeže, ale též o slabý vliv rodiny a školy (Kratochvílová, 2010; Vágnerová, 2004; Vojtová, 2008).

Hlavní podstatou prevence vzniku závislosti na internetu je informování o škodlivých dopadech a snaha o motivaci k uvědomělému používání počítačových sítí a dalších moderních technologií. Většinou se

jedná o přednášky odborníků probíhající ve škole samostatně nebo začleněné do mediální výchovy. Všechna prostá sdělení je však velmi žádoucí doplnit interaktivními prvky. Preventivní aktivity jsou zaměřeny zejména na skupinu dětí a mladistvých, poněvadž je nejvíce ohrožena vznikem závislosti, a také se jimi v tomto období nejlépe formuje jejich osobnost (Vondráčková in Blinka et al., 2015). Rozhodně není cílem prevence děti a mladistvé strašit a zcela je oddělit od internetu, sociálních sítí nebo mobilních zařízení. Snahou je naučit žáky zodpovědně se na internetu pohybovat a umět rozpoznávat možné hrozby. Nezbytnou součástí aktivit by mělo být nejen upozorňování na negativní stránky internetu, ale také představování jeho výhod a kladů, které může přinášet (Kopecký, 2015).

Podle Šikla (2022) by rodiče měli učit své děti vnímat moderní ICT jako něco, co k životu nezbytně nepotřebují. Jedním z faktorů vzniku závislosti na internetu je nuda, proto by rodina měla trávit volný čas společně a vymýšlet různorodé aktivity k zabavení. Pouze jedinec, který má vybudované zdravé sebevědomí, může později dobře odolávat překážkám. Důležité je směřovat děti ke zdravému vývoji, všimnout si jich a povídat si s nimi o jejich pocitech. Dovolit jim, aby se svým blízkým mohly svěřovat a budovat vzájemnou důvěru. Rodiče by měli své potomky podporovat v navazování mezilidských vztahů, v budování pevných vazeb a být jim příkladem. Tráví-li dítě smysluplně a rozmanitě svůj volný čas, žije v podnětném prostředí a rodiče mu věnují dostatek pozornosti, riziko vzniku nezdravého návyku se značně snižuje. Cílem není dítě od moderních zařízení zcela odtrhnout, ale podporovat je ve zdravém používání.

Rodiče hrají v prevenci závislostí na technologiích zásadní roli, jelikož právě v domácím prostředí se dítě do virtuálního světa připojuje nejvíce. Proto by měli mít alespoň základní informace o internetu a jeho možných rizicích, aby byli schopni včas rozpoznat varovné signály. Neexistuje přesný návod na to, jaký režim pro dítě nastolit a kolik hodin u obrazovky mu povolit. Tyto parametry musejí rodiče nastavit sami na základě vlastního uvážení (Blinka, 2014). Rodiče by se měli snažit o to, aby se přístup dětí k moderním technologiím co nejvíce oddálil. Bohužel ani fakt, že se naučí techniku ovládat již o útlého věku, nezaručí, že budou schopny její používání zdravě řídit. Důležité je nabízet dětem alternativy a různé způsoby k trávení času ve skutečném světě (Hradil, 2020).

Úspěšná školní prevence vyžaduje realizaci v delším časovém úseku a pravidelnost. Veškeré pořádané aktivity musejí být interaktivní a vedené profesionálem z příslušného oboru. Programy jsou sestavované a pořádané na míru dle věku účastníků (Mahdalíčková, 2014). Programy pro děti školního věku jsou především cíleny na témata seznamování v on-line světě, na možná nebezpečí plynoucí z nadměrného sdílení informací a v neposlední řadě též na sociální sítě (Kopecký, 2015). Ve školním prostředí neprobíhá pouze prevence škodlivých jevů, ale zaměřujeme se na osobnost žáků celkově. Zařazujeme výchovu ke zdraví, rozvíjíme zdravé sebevědomí a sociální

kompetence. Snažíme se o to, aby žáci byli schopni řešit konflikty a zvládat životní překážky (Ciklová, 2016; Gabrhelík in Miovský et al., 2015).

Pedagog by měl ke svým žákům přistupovat citlivě a všimnout si všech nesrovnalostí v jejich chování. V případě podezření například na počínající závislost na internetu je důležité pohovořit s rodiči a seznámit je s možnými riziky (Žufníček, 2015). V rámci prevence nelátkových závislostí na ICT ve škole je možné do školního řádu ukotvit jasná pravidla. Škola nemá pravomoci k tomu, aby zakázala nošení těchto přístrojů do budovy, může však vymezit pravidla manipulace s mobilním telefonem a internetem a zakázat jejich užívání ve výuce (Ciklová, 2016).

Závislost na moderních technologiích zpočátku přímo neohrožuje zdraví nebo život postiženého uživatele, jako je tomu u některých návykových substancí, ale dokáže mu i jeho okolí značně zkomplikovat mezilidské vztahy, trávení volného času, rodinné, školní a pracovní klima, v rozvinuté podobě devastovat zdraví ve všech jeho kvalitách. Proto je třeba mít o těchto typech závislosti, rizicích a možné ochraně povědomost, což nabývá důležitosti u skupin přirozeně zranitelnějších - především u dětí a mladistvých (Hradil, 2020).

Problém

Výzkumný problém se týkal zjišťování názorů, postojů a uživatelských zvyklostí, s jakými přistupuje k moderním ICT vzorek žáků druhého stupně několika oslovených základních škol v jihomoravském regionu.

Cíl

Hlavním cílem výzkumu bylo pomocí anonymního dotazníkového šetření popsat, jakým způsobem vzorek žáků druhého stupně základních škol přistupuje k moderním digitálním technologiím a způsobům komunikace, jak je využívá a s jakou frekvencí se s nimi setkává. Dalším cílem šetření bylo zjistit, jakým způsobem respondenti typicky tráví své osobní volno, zda se již v kyberprostoru setkali s rizikovými projevy (komunikací s neznámými uživateli, kyberšikanou, závadovým obsahem webu, hrou na automatech), jak reagovali a zda funguje rodičovská kontrola při jejich činnosti na počítači a na internetu.

Metodika

K výzkumu byl zvolen design kvantitativního šetření (Gavora, 2010), které bylo realizováno pomocí tištěného dotazníku. Výzkumným nástrojem byl dotazník sestavený autory na základě odborné literatury (Holzerová, 2022; Kopecký, 2015; Young, 2004). Obsahoval celkem 22 položek, z nich tři byly polootevřené a zbytek s uzavřenou nabídkou možností odpovědí. Některé položky poskytovaly možnost výběru více odpovědí, na což byli respondenti vždy upozorněni.

V úvodu formuláře se nacházely základní informace o realizovaném šetření, ochraně získaných dat i návod, jak dotazník vyplňovat. Dotazník sestával ze základních identifikátorů (pohlaví, ročník, prospěch), následovaly položky zaměřené na způsoby trávení volného času, sledování televize, využívání počítače, pohyb na sociálních sítích z hlediska frekvence i stráveného času. Další dotazy se týkaly kyberšikany (respondent jako oběť a šikanující), rodičovské kontroly činnosti na počítači, hry na herních automatech, frekvence setkání se závadovým obsahem webu a jeho řešení.

Dotazník kompletně vyplnilo 500 respondentů během výuky společensko-vědních předmětů. Sledovaný soubor byl složen ze žáků druhého stupně 8 základních škol z Jihomoravského kraje, konkrétně 1 velkoměstské, 5 městských a 2 z menších sídel (městys, obec). Školy v menších sídlech navštěvovalo 250–300 žáků, ve větších a velkých 230–880 žáků. Ve 3 školách vzorku probíhala rozšířená výuka některých předmětů (cizích jazyků, informatiky, tělesné výchovy, matematiky a přírodovědných předmětů). K náboru respondentů bylo využito metody snowball sampling (Hendl, 2005).

V celém souboru 500 respondentů bylo zastoupeno 237 hochů (47,4 %) a 263 dívek (52,6 %). Prospěchově lepší žáci (450 osob) tvořili 90 % souboru, prospěchově horší (50 osob) 10 % souboru. Skupina prospěchově lepších žáků byla tvořena žáky s vyznamenáním a žáky prospívajícími, skupina prospěchově slabších žáků pak žáky se slabým prospěchem (dvě a více dostatečných) a žáky neprospívajícími. Žáci 6. ročníku (60 osob) se na vzorku podíleli ze 12,0 %, žáci 7. ročníku (111 osob) ze 22,2 %, žáci 8. ročníku (178 osob) 35,6 % a žáci 9. ročníku (151 osob) 30,2 %.

Výsledky

Největší oblibě se těšilo trávení osobního volna dle vlastní volby, následovala návštěva zájmových kroužků a sportování. S velkým odstupem respondenti dále zmiňovali vycházky do přírody, poslech hudby a pomoc v domácnosti. Řídce byla zastoupena četba a návštěva kulturních akcí. Dívky oproti hochům ve svém volném čase více chodily do přírody, četly a poslouchaly hudbu, hoši preferovali spíše individuální program, návštěvu kroužků a sportovní aktivity, i když nepříliš výrazně. Prospěchově lepší žáci chodili častěji do přírody, poslouchali hudbu, volili si individuální program nebo navštěvovali kroužky oproti žákům s horším prospěchem, kteří se zase více věnovali sportu. Po 6. ročníku četnost návštěvy zájmových kroužků poněkud klesala, podobně i vyžití dle vlastního výběru a sportování. Silně klesající trend korespondující s věkem dětí byl patrný u vycházek do přírody.

Prospěchově lepší žáci sledovali televizi řidčeji než žáci s horším prospěchem. Mezi žáky z různých ročníků byla především patrná rostoucí četnost frekvence sledování televize 3-4krát týdně s věkem oslovených. V celém souboru sledovala televizi každý pracovní den v týdnu více než desetina žáků, 3-4krát týdně více než polovina, 1-2krát týdně pětina, desetina pak výjimečně. Hoši byli v pracovních dnech týdne náruživějšími diváky televize než děvčata.

Ve volných dnech týdne se pravidelnému sledování televize věnovalo více žáků prospěchově horších, žáci s lepším prospěchem ji sledovali méně často. Maximum v pravidelnosti sledování televize ve volných dnech týdne bylo pozorováno u žáků 7. ročníků, s rostoucím věkem docházelo k jejímu poklesu. O sobotách a nedělích se na televizi pravidelně dívala pětina souboru, o jednom volném dni více než třetina, 30 % ji o víkendu sledovalo nepravidelně, desetina výjimečně. Děvčata byla náruživějšími víkendovými televizními diváky oproti hochům.

Celková doba strávené sledováním televize během týdne činila u více než třetiny souboru 6–10 hodin týdně, u 30 % o 11–15 hodin, u pětiny o 16 a více hodin, u více než desetiny o 5 hodin a méně. Žáky nejvíce oslovoval žánr akčních a vědeckofantastických filmů (uvedlo 60–70 % souboru), následovaly sportovní a zábavné pořady (zmínila je třetina a čtvrtina žáků), výpravné filmy a seriály (zvolilo 16–19 %). Četnost sledování dalších typů pořadů se pohybovala pod 10 % s výjimkou reklam a nákupních nabídek, kde činila 15 %. Hoši preferovali spíše cestopisy a romanticky zaměřené filmy, častěji též reklamní vysílání, děvčata se naproti tomu více dívala na seriály, výpravné, akční a vědeckofantastické filmy. Žáci s lepším prospěchem vyhledávali v televizi cestopisy a výpravné filmy, žáci s horším prospěchem spíše zábavné pořady, akční filmy a reklamní vysílání. S rostoucím věkem žáků rostl zájem o cestopisné pořady, romantické filmy a nákupní nabídky, mírně klesala obliba výpravných, vědeckofantastických a akčních filmů, výrazně seriálů.

Počítač k zábavě využívala denně pětina souboru, téměř 60 % po větší část týdne, zbytek řidčeji. Dívky byly náruživějšími uživatelnkami počítače k zábavním účelům. Pětina prospěchově lepších žáků počítač k zábavě využívala denně, 60 % po větší část týdne. U žáků s horším prospěchem bylo denních uživatelů 14 %, 70 % jej užívalo 3–5krát týdně. Celková doba, kterou denně žáci strávili činnostmi na počítači (školní přípravou, úkoly i zábavou), činila nejčastěji 3–4 hodiny (zmínilo 36 % souboru), následoval údaj 2–3 hodiny uvedený 31 % žáků. Dobu 4–5 a více než 5 hodin trávilo denně na počítači po 15 % oslovených. Výrazný rozdíl mezi chováním hochů a dívek byl zaznamenán u možnosti 3–4 hodiny ve prospěch hochů a u možnosti 4–5 hodin ve prospěch dívek. Prospěchově horší žáci užívali denně počítač po delší dobu. Za varující je možno považovat téměř pětinu žáků, kteří tráví denně u počítače 4–5 hodin, a dalších cca 15 %, u nichž je tato doba delší než 5 hodin.

Více než 40 % souboru komunikovalo na společenských sítích, téměř čtvrtina hrála hry, pětina surfovala po internetu, desetina sledovala videa. Hoši se spíše věnovali brouzdání po internetu, dívky pohybu na společenských sítích. Prospěchově lepší žáci častěji hráli hry, prospěchově horší se častěji zapojovali do konverzace na společenských sítích. Četnost brouzdání po internetu v souvislosti s věkem žáků kolísala mezi 18–24 %, pohyb na sociálních sítích uváděli nejčastěji žáci 6. a 8. ročníku (prakticky každý druhý), četnost hraní her dosahovala až 30 % s minimem v 8. ročníku (16 %). Další činnosti (prohlížení fotografií a poslech hudby) byly zastoupeny řídce.

Svůj profil na sociální síti měli vytvořen všichni žáci vzorku ze 6. ročníku a 99 % žáků vyšších ročníků. Nebyl nalezen významný rozdíl mezi žáky s horším a lepším prospěchem, obdobně mezi hochy a dívkami. Při pohybu žáků na sociálních sítích šlo nejčastěji o denní návštěvu a sledování tohoto typu média (82 % souboru) s vyšší četností u dívek a prospěchově horších žáků. Byl též patrný nárůst četnosti denních návštěv sociálních sítí po absolvování 6. ročníku. Obrácené trendy byly zaznamenány u frekvence pohybu žáků na sociálních sítích 3–5krát týdně, jež se v celém souboru vyskytla v 15 %. Mezi komunikační partnery na sociálních sítích ve 48 % patřili pouze známí uživatelé, v 51 % uživatelé známí i neznámí, necelé 1 % toto médium nevyužívalo. Se známými i neznámými uživateli komunikovali více žáci 6. a 7. ročníku, v 8. a 9. ročníku žáci preferovali známé uživatele.

Se šikanou prováděnou prostřednictvím útoků na sociálních sítích se v 6. ročníku setkala 7 % žáků, v 7. až 9. ročníku 5–6 %. Prospěchově lepší žáci se stali terčem šikanování na sociálních sítích v 6 %, prospěchově horší ve 4 %, hoši ve 3 %, dívky v 7 %. Útočníci využili psaný posměšný text či fotografie, nikdo nezmínil audio- nebo videonahrávku. Psaný text jako prostředek šikany byl zmíněn 2 % souboru, častěji dívkami a žáky 6. a 8. ročníku, fotografie 3 % souboru, opět častěji dívkami, též žáky s lepším prospěchem a žáky 7. ročníku.

K jednorázovému šikanování jiné osoby prostřednictvím sociálních sítí se přiznala 3 % žáků v souboru, 1 % pak opakovaně. Aktivnější při opakovaném šikanování byli spíše hoši, žáci s horším prospěchem a žáci 6. ročníku. Žáci šikanovali jiné pomocí útoku psaným textem či fotografií, nebylo využito audio- či videonahrávky. U útoku psaným textem se jednalo o 4 % souboru s vyšším zastoupením chlapců a žáků 6. a 9. ročníku, v případě útoku fotografií šlo o řídce se vyskytující aktivitu, kterou přiznalo méně než 0,5 % souboru, pouze dívky s lepším prospěchem a žákyně 6. a 9. ročníku.

Pravidelná rodičovská kontrola využívání počítače probíhala u 16 % žáků, u pětiny hochů a desetiny dívek. Mezi žáky s lepším a horším prospěchem nebyly nalezeny významné rozdíly, pravidelná kontrola byla však častější u starších žáků v 8. a 9. ročníku. Často rodiče kontrolovali pětinu respondentů, zejména dívky a žáky 6. ročníku. Alespoň občasná rodičovská kontrola se uskutečňovala u poloviny žáků, u desetiny souboru ale rodiče této možnosti dohledu nad potoky nevyužívali vůbec.

Dřívější zkušenosti s hrou na herních automatech získala třetina souboru (v současnosti již nehrála), několikrát ročně si zahrálo 15 % oslovených, několikrát měsíčně 8 %, pravidelně několikrát týdně 1 %. Mezi náruživější hráče na automatech patřili hoši, žáci s horším prospěchem a žáci 9. ročníku.

Nikdo ze žáků neměl povědomost o projektech bezpečného internetu, které umožňují uživatelům hlásit správcům sítí závadový obsah. Porada s rodiči byla v případě výskytu problémů využita méně než desetinou souboru, spíše dívkami, žáky s lepším prospěchem a žáky 6. a 7. ročníku, u porady s učitelem byla četnost ještě nižší a situace obdobná. Třetina souboru probírala problém s vrstevníky, poněkud více dívky a žáci 6. a 7. ročníku. Za varující je třeba

považovat, že více než polovina žáků tuto situaci nijak neřešila a ignorovala ji. Jednalo se především o chlapce a žáky vyšších ročníků. Žádnou zkušenost s problémovými weby dosud neměla přibližně čtvrtina oslovených, podstatně více dívky. Jedno až tři taková setkání uvedla třetina souboru, především žáci s lepším prospěchem, častější přiznala třetina žáků, podstatně více hoši a žáci 9. ročníku, časté pak méně než pětina respondentů, více žáci s horším prospěchem a žáci 6. – 8. ročníku.

Závěr

Bylo uskutečněno kvantitativně zaměřené anonymní dotazníkové šetření cílené na trávení volného času a užívání moderních digitálních technologií ve vzorku žáků druhého stupně základní školy. Byla získána data od 500 respondentů z 8 škol. Žáci nejčastěji trávili svůj volný čas individuálním způsobem, méně organizovaně, třetina souboru využívala komunikace s virtuálními přáteli, třetina s reálnými. Za varující lze považovat, že se třetina souboru věnovala sledování televize během týdne 16 a více hodin, v centru jejich zájmu stály především akční a vědeckofantastické filmy. Prakticky všichni oslovení využívali denně počítač ke školní přípravě, většina souboru i k zábavě po větší část týdne. Třetina žáků se zabývala činnostmi na počítači 5 hodin denně a více, nejčastěji šlo o komunikaci na sociálních sítích. Většina žáků sledovala toto médium denně, polovina zde komunikovala i s neznámými uživateli. Každý dvacátý žák se již setkal s kyberšikanou, přibližně každý třicátý již takto někoho šikanoval. Pravidelná rodičovská kontrola využívání počítače se uskutečňovala pouze u méně než pětiny souboru, u desetiny chyběla úplně. Přibližně každý desátý žák užíval herní automat ke hře alespoň několikrát měsíčně. Nikdo ze žáků neznal projekty bezpečného internetu, závadový obsah byl řešen především s vrstevníky, polovina oslovených jej zcela ignorovala. Žádoucí je důslednější mediální výchova v rodině i ve škole, častější a intenzivnější rodičovský dohled nad využíváním moderních technologií žáky.

Bibliografie

- Beard, K. a E. Wolf. (2001). Modification in the proposed diagnostic criteria for Internet addiction. *Cyberpsychology and Behavior*, vol. 4, no. 3, pp. 377–383. <https://doi.org/10.1089/109493101300210286>
- Benkovič, J. (2007a). Nelátkové závislosti v ambulanci praktického lékaře. *Via practica*, roč. 4, č. 11, s. 530–533.
- Benkovič, J. (2007b). Novodobé nelátkové závislosti. *Psychiatrie pro praxi*, roč. 8, č. 6, s. 250–253.
- Blinka, L. (2014). Nadměrné užívání internetu a závislost na internetu. In: Ševčíková, A. et al. (Eds.). *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, s. 37–54. ISBN 978-80-247-5010-1.

- Blinka, L. (2015). *Online závislosti: jednání jako droga?: online hry, sex a sociální sítě: diagnostika závislosti na internetu: prevence a léčba*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5311-9.
- Boyd, D. (2014). *It's complicated: the social lives of networked teens*. New Haven: Yale University Press. ISBN 978-0300166316.
- Ciklová, K. (2016). *Rizikové chování ve škole s vazbou na legislativní úpravu: rádce školního metodika prevence*. 2. vyd. Ostrava: EconomPress. ISBN 978-80-9050-659-6.
- Dočekal, D., J. Müller et al. (2019). *Dítě v síti: manuál pro rodiče a učitele, kteří chtějí rozumět digitálnímu světu mladé generace*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta. ISBN 978-80-204-5145-3.
- Dubský, J., L. Urban et al. (2011). *Sociální patologie*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie ČR v Praze. ISBN 978-80-7251-361-1.
- Eckertová, L. a D. Dočekal. (2013). *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. 1. vyd. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-2513-804-5.
- Fischer, S. a J. Škoda. (2014). *Sociální patologie*. 2. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5046-0.
- Gabrhelík, R. (2015). Teoretické modely ve školské prevenci a základní typy preventivních programů. In: Miovský, M. et al. (Eds.), *Prevence rizikového chování ve školství*. 2. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze, s. 62–70. ISBN 978-80-7422-392-1.
- Gavora, P. (2010). *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. vyd. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315- 185-0.
- Giles, D. (2010). *Psychology of the media*. Great Britain: Bloomsbury Publishing. ISBN 0230249868.
- Griffiths, M. (2005). A 'components' model of addiction within a biopsychosocial framework. *Journal of Substance Use*, vol. 10, no. 4, pp. 191–197. <https://doi.org/10.1080/14659890500114359>
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-485-4.
- Holzerová, A. (2022). *Výskyt závislostí na virtuálních drogách a možnosti prevence jejich vzniku u žáků středních škol* (Diplomová práce). Brno: Masarykova univerzita.
- Hradil, R. (2020). *Zdravé dětství ve světě digitálních médií: informace a inspirace pro rodiče a všechny, kdo pracují s dětmi a mládeží*. 1. vyd. Lelekovice: Franesa. ISBN 978-80-88337-16-4.
- Chromý, J. a J. Pánek. (2014). *Komunikace, média, vzdělávání, kultura*. 1. vyd. Praha: Extrasystem. ISBN 978-80-87570-19-7.
- Kopecký, K. (2015). *Trpíte nomofobií? Otestujte se!* [on line] [cit. 2025-04-10] Dostupné na internetu: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/online-zavislosti/1059-nomofobie>
- Kopecký, K. (2011). *Úvod do problematiky netolismu*. [on line] [cit. 2025-04-10] Dostupné na internetu: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/331-uvod-do-problematiky-netolismu>

- Kratochvílová, E. (2010). *Pedagogika voľného času*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnavienis. ISBN 978-80-80823-30-6.
- Krejčí, M. (2019). *DigiDetox: jak na digitální minimalismus*. 1. vyd. Praha: Pointa. ISBN 978-80-88335-42-9.
- Mahdalíčková, J. (2014). *Víme o drogách všechno?* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-589-4.
- Mühlpachr, P. (2008). *Sociopatologie pro sociální pracovníky*. 1. vyd. Brno: MSD. ISBN 978-80-210-4550-7.
- Nešpor, K. (2018). *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. 5. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-26213-57-4.
- Sekot, A. (2010). *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5261-1.
- Šikl, J. (2022). *Rizika závislostního chování u dětí a dospívajících a jejich prevence*. [on line] [cit. 2025-04-10] Dostupné na internetu: <https://sancedetem.cz/rizika-zavislostniho-chovani-u-deti-dospivajicich-jejich-prevence#pro-rodice>
- Vacek, J. (2017). *Nelátkové závislosti: Behaviorální závislosti*. [on line] [cit. 2025-04-10] Dostupné na internetu: <https://www.adiktologie.cz/file/407/behavioralni-zavislosti.pdf>
- Vágnerová, M. (2004). *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-802-3.
- Vojtová, V. (2008). *Kapitoly z etopedie I. Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-4573-6.
- Vondráčková, P. (2015). Prevence a léčba závislosti a nadměrného užívání internetu. In: Blinka, L. et al. (Eds.). *Online závislosti: jednání jako droga?: online hry, sex a sociální sítě: diagnostika závislosti na internetu: prevence a léčba*. 1. vyd. Praha: Grada, s. 55–88. ISBN 978-80-210-7975-5.
- Willard, N. (2007). *Educator's guide to cyberbullying and cyberthreats*. [on line] [cit. 2025-04-10] Dostupné na internetu: <https://cdn.ymaws.com/www.safestates.org/resource/resmgr/imported/educatorsguide.pdf>
- Young, K.S. (2004). Internet addiction: A new clinical phenomenon and its consequences. *American Behavioral Scientist*, vol. 48, no. 4, pp. 402–415. <https://doi.org/10.1177/0002764204270278>
- Žufníček, J. (2015). *Co dělat, když – Intervence pedagoga. Rizikové chování ve školním prostředí – rámcový koncept. Příloha č. 15 – Netolismus*. [on line] [cit. 2025-04-10] Dostupné na internetu: https://www.msmt.cz/uploads/Priloha_15_Netolismus.doc

Doc. MUDr. Petr Kachlík, Ph.D.

Katedra speciální a inkluzivní pedagogiky
Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta
Poříčí 9, 603 00 Brno, Česká republika
kachlik@ped.muni.cz